

Vobče se naši skladatelji malo bavijo z orkestralno glasbo, še manj z drugo (na pihala), in to največ radi tega, ker imajo malokje prilike, da bi se njih skladbe le samo poskušale, kaj še proizvajale. Pripeti se, da kdo napiše večje glasbeno delo, ne da bi imel prej prilike, se količkaj o efektih posameznih mest v partituri prepričati, nego pri prvi predstavi ali kvečjemu pri eni glavni skušnji, ko je pa seveda že prepozno kaj popravljati. Da bode v tem obziru sedaj skladateljem slovenskim dosti olajšano, ni nikakega dvoma, saj bode »meščanska godba« v prvi vrsti gojila slovensko in slovansko glasbo in z veseljem sprejela in poskusila dela naših domačih umetnikov in občinstvo ž njimi seznanjala.

S tega umetniškega stališča v prvi vrsti je z veseljem pozdravljati novo ustanovljeno meščansko godbo.

L. Pahor.

Upodabljajoča umetnost.

Sodbe¹⁾ drugih časopisov o naši umetniški razstavi. V karlovačkem »Svjetlu« z dne 30. septembra piše g. M. Marjanović med drugim tako:

»Na celoj je izložbi svakako najbolji Ferd Vesel. Njegove su slike pune »Stimmung-a«, snažne i duboke. Vesel je slikar sumraka, na njegovim slikama vidimo sve nuançe polusvjetla. Riedko kada se bavi proučavanjem efekata sunčanih zraka, ali tim ima više studija svjetla, kad se radja i kad umire. I onda postavlja u takove studije polumraka svoje ljude: u jutro n. pr. spremanje mlade na vjenčanje, na večer za dubokog sumračja pričanje priča, ili kaku laku obiteljsku igru, kućnu zabavu, ili u noći u osvjetljenje od rumene lampice postavlja milosrdnicu, kako njeguje ranjenika, ili nam podaje krajine za tihe večeri. I sve to iznaša sa posebnom ljubavi poznavaoća, sa posebnom ljubavi za zeleno: na većini njegovih slika, studuje zelenilo za raznog osvjetljenja. Od njegovih portreta osobito se iztiču: Proletarac i ljubav, oba duboke študije. Njegov proletarac osvjetljen sa strane, starac je izmučen u borbi, pust i sam, njegove oči još dosta žive gledaju dobrim pogledom, al taj pogled kao da patnički nešto pita, neki zašto? Njegova »ljubav« je skroz originalno shvaćena; naliči više na kakovu sveticu (oko glave joj zelena), simbolično? aurela, pogled pun ozbiljnosti i dubine. Vesel je svakako najdublja individualnost na izložbi, a on je ujedno i gotov već umjetnik. — Rikard Jakopič je, što se naravi tiče, podpuni kontrast Veselu. On ljubi snažne boje, boja ljubi eksperimenat, ne plaši se najsmjelijih i, kako nekoji kažu, najdrzovitijih i »najnenaravnijih« kombinacija. Na njegovim slikama svet kipi, sve kriči, sve se grudaju žarke rumene, narančaste ili violetne boje. Jakopič traži pravi ton i hoće da nadje svoj ton, idući svojim slobodnim cestama. Njegov radnik, što počiva na stogu siena, sasma je žut, ciela je slika žuta. Njegov portret gradskega fićfirića što sjedi na divanu, duboko je modar, ali svaka je njegova radnja tako snažna, tako se namiće, tako je plastična, da se sve čini, é će sad na izkočiti iz okvira. Na njegovim figurama svjetlo vrije. Njegov veslač pričinja se kao kaki silni div, a sve radi silnih svjetlih boja. Jakopič nije risač, njegova snaga nije

¹⁾ Objavljamo jih, ne da bi se čisto strinjali ž njimi.

Uredništvo.

u crtežu, u konturi, on i snagu i nježnost i bies i bol, sve on to karakteriše i iztiče bojama. On je svakako najsmjeliji talent na celoj izložbi, on hoće nešto, on traži, a i naći će, što traži, jer u njega ima vanredne snage izražaja. — Ivan Grohar ima liepi talenat, kompozicija mu je dobra, tek se nešto kod njega opaža: odviša je obziran, da tako kažem. To se najbolje opaža na slikama »Moja mati« i na oltarnoj veliki slici »Srce Jezusa«. Prije je rabio claire-obscurni način (bečki uplivi), sada voli moderne svjetle boje, ali neima Jako-pičeve smjelosti, nesigurno i sa nekom bojazni meće te boje na platno i radi te polovičitosti te boje na njegovim slikama izgledaju kao nenaravne, a to je samo zato, jer im nezna dati sugestivne snage. Slika »V nedeljo zjutraj« je mnogo življa, jer su i boje snažnije. Od slika radjenih starom tehnikom je najbolja »Naš Peter« (2 puta prodana). Groharu treba nešto više kuraže i temperamenta, pa će postati i naravniji. — Ivana Kobilca je izložila malo, a od toga maloga se osobitom snagom iztiče jedna ženska portretna studija (bila izložena i u pariškom salonu). Vrlo liepo komponirana slika »Likarice« (tiglačice) odviše je nekako bledjana, a »Poleti« (djevojka u vrtu sa djecom) odviše mrtva, bez drhtaja života. Kobilca nije uvijek jednaka, nije ustaljen ni talent, ni temperament. Uz vrlo snažne stvari ima i upravo besmislenih (?!), kao što su izložena »tihožitja« (»Stilleben«). — Anton Ažbe, učitelj slikarstva u Monakovu, izložio je samo jednu sliku »Zamorka«, vanredan portret gospoje crnkinje, vanredne plastike sa sjajno izradjenom crnačkom kožom (uljene i pastelne boje zajedno rabljene). — Anton Gvaiz izložio je više radnja, liepih po zamisli, ali od vrlo nesigurna dojma. Osjećamo, da im nešto fali, možda baš onaj nezamjetni potez umjetnika. Slike te nemaju sugestivne snage. »Jablane v cvjetju« liepa n. pr. stvar, sa krasno pogodjenim sjenama, ali baš onoga treba, što je htjelo, da bude glavno — dojam sunčanog svjetla, kako pada po zidu i travi. — Matija Jama je možda najbolji portretista na ovoj izložbi. To je njegova osebina, da znade lica svojih figura fino karakterizirati. Njegove studije su portreti, ali umjetnički izpravljene, prožeti sasma značajnom po njih crtom. »Gospica« (Djevojka u modernoj frizuri, šesir joj zasjenjuje tamne oči) vanredno se doimlje, pun je nečega zamamnoga, tajnoga, što zove, vuče. A nije to ljepota lica, nego neka težka tajna, što prikuje gledaoca uz tu sumornu sliku. A nije na njoj ništa nego jedna glava! »Grajski oskrbnik« sa svojim samozadovoljnim držanjem, opet je izrazit, kao što i »Babica«. Fina je studija »Pri obedu« (troje djece, gdje sjedeć na klupi, jedu iz limenih šalica), gdje je svako diete izvrstno karakterisano, a opet tako dječje, tako naravno. Jama zna naći kod svakoga lica ono značajno, pa to u potenciji iztakne. Veće mu grupe ne uspjevaju (»Na trgu« i »V mraku«). — Pastel gdje Auguste Šantel (mala djevojčica) djelo je silno savjestne izradbe i podaje podpunu iluziju živosti i vjernosti. A od kćerke joj gdje Henrike Šantel osobito se iztiče liepa i ako još školska slika »Pri gorki peči« (odraz svjetla na glinenoj peči je sjajan). »Za njega« (izraz lica u djevojke seljanke što bere cvieće, i »Ko sem bila še v tvojih letih« (laka priča unuci). Gdjica pokazuje liep talenat i savjestnost u izradjivanju. — Neću da duljim, pa za danas bar izpuštam ostale bilo za to, što su malo izložili ili za to, što su (i ako nekoji dosta dobri) bez veće markantnosti. Osvrnuti se još moram na nekoje kiparske radnje. — Alojzij Repič, kipar velikih koncepcija, izložio je nekoliko sjajnih grupa. Mala bronza Adama i Eve, »Po grehu«, velika grupa dvaju hrvača, pa »Slepec siromak« (uz starca prosjaka stoji malo

diete i pruža ruku) te »Dečka borilca« (osobito se iztiče teroristički izraz lica gornjega, što drži za kosu povaljenog mladjeg) dokazuju, da Repič teži za čisto umjetničkim ciljevima, u njega nema one natruhe obrtnosti, koja se javlja u nekih drugih. Repič voli velike grupe (obično u dvoje), on ih sjajno svladava. — Od Ivana Zajca osobito se ističe krasan, harmoničan in pun u konturama model za Prešernov spomenik, dočim ima u nekim drugim njegovim radnjama dosta obrta. — Od Ivana Cesara iztiče se »Zagrinjalo«. To je jedna od najinteresantnijih stvari na izložbi. U lipovom drvu izradio je zavjesu, kako pada preko jedne ploče i to tako majstorski, tako vjerno, da stvar daje gotovo podpuno iluziju prave zavjese. Odabrav zgodan material (smedje lipovo drvo) i krasno izradio stvar, podao nam je tu krasno rješenje jednog od vrlo težkih tehničkih problema plastike.«

V zagrebskem »Životu« (oktober, stran 145.) piše g. Plavšič — ki je objavil tudi v »Agramer Tagblattu« podoben feljton — tako:

»Premda ova izložba obuhvaća većinom djela iz zadnjih godina i premda svi umjetnici nisu jednako dobro u njoj zastupani, neki dapače, kao kipar Gangl i arhitekti Plečnik i Fabiani posvema fale, to nam ona ipak donekle podaje sliku i o prošlosti slovenske umjetnosti. Ludovik Grilec, koji je u svoje vrijeme slovio kao markantan portretista, zastupan je samo jednim još posve beznačajnim »Tihožitjem«, a kipar Progar posve konvencionalnom osnovom za Prešernov spomenik, ali ta djela nam pokazuju, koji daleki put je u drugoj polovici ovoga stoljeća prevalila slovenska umjetnost. Medju slovenskim mladim umjetnicima imade tako zanimivih modernih umjetničkih individualiteta, kao što su Ferdo Vesel i Rikard Jakopič, da bi zaslužili posebna razmatranja. Oni nam ujedno pokazuju, koliko vrijedi, kad svaki umjetnik ide svojim putem. Sa toga gledišta je mogućnost razvoja za slovensku umjetnost vanredno raznolika. Svaki od tih umjetnika crpe svoje umjetničko osvjeđenje iz drugog vrela. I Vesel i Jakopič idu za povse slikarskim dojmovima, a »Stimmung« je sopstven svim njihovim radnjama. A koliko su ipak različni. Vesel ljubi polusvjetlo, sve njegove slike imadu neki osebniji srebrnasti ton, i doimlju se intimno. Njegovi su sujeti skromni, slike iz života, portretne studije, neznatni pejzaži. Ali sve je puno poezije, tihe poezije sumračnih večeri, osamljenih doživljaja. Katkada nas i tehnika privlači, kao u sličici »V beneški Sloveniji«. Jedanput dapače eksperimentira. »Milosrdna sestra« nagiblje se nad bolesnika, da mu doda liek. Bolesnik nam je okrenut tjemenu, naran je u skraćenoj perspektivi, a sva slika oblita je drkavim plamenom noćne svjetiljke. Od snažne karakterizacije su njegovi portreti, osobito »Rimski prelat« i narodni tipovi »Slovenka« i »Kranjica«. U tim studijama uhvaćeno je biće slovenskoga naroda. Katkada slika raštrkanim svjetlom, te mu neke slike djeluju poput gobelina (br. 71 i 72). Mekane konture su u opće njegova svojina, koja svim njegovim radnjama podaje osobitu nježnost, što ni najmanje ne smeta karakterizaciji njegovih portreta. Jakopič je nasuprot snažan eksperimentator. On slika bez crteža. Boja i svjetlo su sva njegova sredstva. Sa par markantnih i snažnih poteza kista znade nam predočiti ma kakvu impresiju. On nam podaje samo karakter pejzaža ili akta, bez detalja, bez daljnje težnje, da iz toga stvori sliku u običnom smislu te riječi. Tako slike A. Gvaiza, koji se sigurno nesmiye omalovažavati, premda nema nigdje ni Veselovu nježnost ni Jakopičevu odvažnost. Njegovi pejzaži i njegova »tihožitja« slikana su lih za neuko oko. Oštru

kritiku ne podnose, niti ne ostavljajo trajnoga dojma. Ali se kraj Vesela i Jakopiča tim bolje ističu snažni Jama i vanredno solidni Anton Ažbe. Jama je vješt portretist, slika snažnim konturama, a u svim mu slikama leži neka simpatična energičnost. U trim dječarcima, koji su zahvaljeni jelom, ima i humora. Ažbe je izvrstan risar. Njegova »Zamoroka« je izradjena velikom preciznošću i velikim znanjem. To je portretna studija, koja se ničim ne narivava, ali se to trajnije dojmlje. Bronzani teint ove mulatkinje naslikan je svim rafinementom modernog koloriste. U dvijem slikama je osobito zanimiva i Ivana Kobilca. To je njena portretna študija mlade djevojke, naslikana vanrednom svježinom, sa prekrasnim očima punim toploga izražaja života i njene »Likarice«, interieur slobodne kompozicije i zanimive izvedbe.

Crkveno slikarstvo ide danas kod Slovenaca takodjer novijim putevima. Grohar Ivan i Rudolf Oton su njegovi glavni zastupnici. Prvi imade osobite nešto sirove boje, koje se vanredno zgodno primijenjuju narodnim tipovima. Kraj spomenutih slikara su osobito još Strnen i Žmitek zanimivi, prvi u pejsašu, drugi u t. zv. žanru.

I slovenski kipari prošli su modernu školu. To se opaža kao na njihovim portretima tako i na ostalim radnjama. Zajčev spomenik Prešernu zamišljen je kao postament slobodno iz pećine istesan, na kojem stoji Prešern, kojega vila poezije ovjenčava lovor vijencem. Kompozicija je dosta slobodna, tek ne odaje pjesnika Prešerna, nego kakovog državnika. Repič je zastupan sa nekoliko snažnih grupa, medju kojima se osobito njegovi boreći se dječarci odlikuju snagom plastičnog izražaja. A. F. Berneker nam se prikazuje kao moderan portretista. Njegove biste živu.

Iz svih ovih djela govori osobita prostodušnost i ljubav umjetnika k svojem djelu. Plitke novelistike, koja imade i med starijim slovenskim slikarima svojih zastupnika, nema nigdje. Nema ni kričećih narodnih kostima. Ali imade nekoliko portretnih študija narodnih tipova od Vesela i Grohara, koji nam jasno pokazuju, kakovu narodnu umjetnost bi znali stvoriti ovi moderni umjetnici, kad bi našli dovoljan odziv.«

Med revijami.

»Česká Myst«, I. letnik. To glasilo društva čeških filozofov v Pragi, ki je začelo izhajati letos v znanem Laichterjevem založništvu, urejajo vsučiliški profesorji Fr. Čada, Fr. Drtina in Fr. Krejčí. List je nastal iz resnične potrebe ter bo, kakor pravi uredništvo v uvodnem članku, »odprt vsem spisom filozofskim, ako le imajo znanstveno podstavo in so pisani z znanstveno metodo. Ima biti češki ne samo po besedi, ampak po duhu. Razumeti češki duh v zgodovini in v sedanji dobi, slediti njegovemu razvoju, tolmačiti posebni način, kako se njemu kažejo svetovne uganke, pojasniti češko misel v njenem razmerju k vedi in veri — tej nalogi sebespoznavanja hočemo posvečevati svojo pozornost.« Hkratu si je pa tudi namenil seznanjati svoje čitateljstvo o gibanju na filozofskem polju in o novih literarnih pojavih drugih narodov slovanskih, in to v rednih dopisih poročevalcev, pripadajočih dotičnim narodom samim.